

911.71
96-72

Др ВАСО ГЛУШАЦ

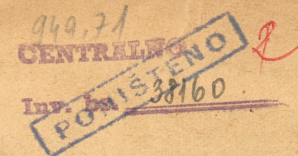
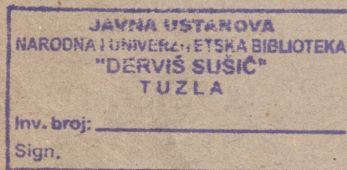
ЗАПИС ОД 1329 ГОДИНЕ
НЕМА ИСТОРИЈСКЕ ВРЕДНОСТИ

L'INSCRIPTION DE L'AN 1329 N'A PAS DE VALEUR HISTORIQUE

ПОСЕБНИ ОТИСАК ИЗ »ГЛАСНИКА ЗЕМАЉСКОГ МУЗЕЈА У САРАЈЕВУ« — 1952

J.U. NARODNA I UNIVERZITETSKA
BIBLIOTEKA "DERVIŠ SUŠIĆ" TUZLA

Др ВАСО ГЛУШАЦ

Запис од 1329 године нема историјске вредности

У »Старим српским записима и натписима«, што их је у шест књига издао Љубомир Стојановић, има у I књизи под бројем 55 запис 1329 године. Запис је 1875 г. преписао руски архимандрит Леонид са последњих страна једнога српског рукописног Еванђеља које се чува у манастиру св. Павла у Св. Гори, и објавио га у »Гласнику Српског ученог друштва«, књ. XLIV. Исти запис објавио је и Виктор Григорович у своме делу »Очерк путешествія по европейской Турцији«, II издање, Москва, 1877.

По њиховим преписима, у којима има русизама, Стојановић је објавио овај запис у горе поменутој књизи, избегавајући русизме, како сам каже. Штета је што ниједан од ових Руса преписивача није нам казао, је ли запис писан истом руком којом и Еванђеље и је ли од почетка до краја писан једним рукописом. То би све требало знати, јер запис по своме садржају побуђује велику сумњу да га је писао један човек. А осим тога је и његова индикација сасвим погрешна. Назначено је да је те године био индикт 8, а међутим је био 12. Па и саму годину издавачи нису једнако забележили. Код Стојановића је забележена година старословенским бројевима од створења света 6837 што одговара години 1329, а код Леонида у Гласнику 6836, али је он ипак арапским бројевима записа »6837 = 1329«. Да ли је на крају број 7 или 6, то је велико питање.

Али само ово погрешно датирање не одлучује толико о историјској вредности записа, колико његов садржај. Запис започиње са св. Тројицом, па одмах каже: »Ово¹⁾ свето и божанствено Евангелије написа се и сврши се повељенијем преосвештенога господина архијепископа свих српских земаља и поморских кир Данила« »у дане... краља Уроша трећег, господина свих српских земаља и поморских: Далмације, Травуније, Захумља и Диоклитије«. Дале каже за њега да је утврдио отаџбину и освојио многе градове и крајеве и победио и прогнао своје непријатеље, а сина свога Стефана да је назвао младим краљем и да га је »послао на безбожне и погане бабуне« и да је овај отишао с много војске на њих, и победио их, па да се је, проливши много крви и запленивши безбројан плен, повратио своме родитељу у земљу српску.

После тога опет се говори о томе Еванђељу па се каже: »И ово свето и божанствено Евангелије написа се у св. апостолима у Пећи у Ждријелу повељенијем и благословом првопрестолног и преосвештеног господина и учи-

¹⁾ Старосл. текст писао сам српски.

теља архијепископа све српске земље и поморске кир Данила, кога је благословио Бог и дух свети, а не човек да буде архијереј на престољу св. кир Саве».

Непосредно после ових речи долази трећи део записа који у данашњем језику овако гласи: »Сврши се и дописа се ово свето и божанствено Евангелије у епископији српскога Дабра при свесвештеном и свечасном епископу кир Николи који показа много труда и зноја зидајући овај оронули храм св. архијереја чудотворца Христова Николе, који украси сваким частима, добротами и судовима и свим потребама». После тога долази непотпуна и нејасна реченица где се спомињу »безбожни и блједиви бабуни«, па одмах коначна реченица: »И ја многогрешни монах Никола, бив игуман свете лавре Студеничке исписах ово свето евангелије у лето 6837. индикта 8«.

Све ово показује да је запис непоуздан као историјски извор. У њему су очите ове несугласице: у првом делу записа стоји: »написа се и сврши се« без ознаке места; у другом: »написа се у Пећи у Ждријелу«; у трећем: »сврши се и дописа у епископији српскога Дабра«; а на крају вели се да га је »исписао« монах Никола док је био игуман у Студеници.

Без обзира на први део где се вели: »написа се и сврши се«, морамо се запитати каквога смисла имају ови други изрази у осталим деловима записа? Је ли могуће да се то исто еванђеље »написало« у Пећи, да се »свршило и дописало« у српском Дабру, да га је »исписао« игуман Никола у Студеници? Ако је већ било »написано« у Пећи, онда се није могло »свршавати и дописивати« у Дабру, а ако је »свршено и дописано« у Дабру, онда га није могао игуман Никола »исписати« у Студеници.

Већ и сама ова чињеница што се у запису тврди да је исто ово еванђеље написано у три различита манастира, у сваком посебно, показује да је запис потпуно непоуздан и да нам не може служити као историјски извор. А чини се и то да га није писао један човек, јер се први део о архијепископу Данилу не слаже са другим делом. Да је цео запис писао исти човек, онда би му овај други део о архијепископу Данилу био сасвим сувишан, па га не би ни написао, а ако би га и написао, не би први пут рекао за Данила да је архијепископ »свих српских земаља и поморских«, а други пут »све српске земље и поморске«.

А сад нешто и о његовом садржају. Иако се у запису нигде не спомиње Босна ни њезина војска, ипак је Константин Јиречек у својој »Историји Срба« I на стр. 264 написао, позивајући се на овај запис, ове речи: »Босанске војске продреше и у област Дрине, преко српске границе, те опустошише седиште епископа дабарског, цркву св. Николе Бањског на Доњем Лиму. Тамо је, како се у једном запису каже, млади краљ Стефан Душан однео победу над безбожним босанским јеретичима«.

Ако су »босанске војске продрле у област Дрине, преко српске границе«, и ако је тамо у српској земљи однео победу млади краљ Душан, онда се морамо запитати, како је то могуће да се је млади краљ после победе повратио у земљу српску, кад је у тој српској земљи однео победу. Ако је тада г. ј. 1329 г. било рата између Србије и Босне, то би тај рат морао бити ради Хума, који је 1326 отргао од Србије босански бан Стефан Котромановић и присајединио Босни. И ако би у томе рату однео победу млади

краљ Душан над босанском војском, онда би он повратио Хум Србији. Међутим Хум је од 1326 г. остао непрестано у саставу Босне све до пропасти српске државе. Према томе овај се запис не односи на Босну, па је горња тврдња Јиречекова погрешна. Исто је тако погрешно, да су босанске војске »опустошиле седиште епископа дабарског, цркву св. Николе«. Тога такође у запису нема. Запис каже за епископа Николу да је имао много труда и зноја (поты) зидајући овај пали (падиши) храм св. Николе, и да га је украсио свима частима, добротами и сасудима и свима потребама. Према запису дакле, храм није био разорен и опустошен од босанске војске, него је био сам од себе, од зуба времена, пао и оронуо. У осталом запис и не истиче падање и оронулост храма, него истиче заслуге епископа Николе које је стекао око обнове храма. То је морало бити свакако пре писања тога записа.

За Јиречеком се повео и Влад. Ђоровић у својој Хисторији Босне. Ако се запитамо откудa су и Јиречек и Ђоровић закључили да се поменути бабуни у запису односе баш на Босанце, можемо лако одговорити да су у ту заблуду пали на темељу Рачкове расправе »Богомили и патарени« којом је овај »Цркву босанску« прогласио »богомилском«, па су после нашли у неким насловним главама разних Крмчија, где се Масалијани називају учитељима богомила или бабуна, а прочитали су и у српском Синодику да се у недељу православља проклињу и неки бабуни. Стога су држећи се Рачкога закључили да су бабуни босански јеретици богомили. Да су обратили више пажње на овај запис, видели би да се поменути бабуни у њему не односе на Босанце. Исто тако да су тачно читали тзв. »Тројичански Требник«, осведочили би се да се оне јектеније у којима се проклињу јеретици бабуни и њихова вера такође не односе на Босну и Босанце, јер ти бабуни сасвим супротно верују од верника »Цркве босанске«. Сам Ђоровић пише у Хисторији Босне на стр. 181, да су верници »Цркве босанске«: »поштовали крст и служили се њим; заклињали се на еванђеље; признавали свеце и славили крсно име као и православни«. Даље пише на истој страни: »Откад можемо пратити прилике у тој земљи (тј. Босни) на основу домаћих докумената и објеката, ми видимо неоспорно, да од основних јеретичких схватања, како су их саопштавали извесни необавештени страни писци и црквени инквизитори, у народу нема скоро никаква трага. У самој земљи не јавља се у народу ни име богумила«. Па и после ових речи Ђоровић пише сасвим друкчије одмах на другој страни своје Хисторије Босне. Он се ту позива на Тројичански Требник (Синодик) који он зове Требницима, »у којима се«, каже он, »износе проклетства на „трклетт класни нарицајуци се лжикрстјани“, који живе у Босни«. Ове речи »који живе у Босни« он је додао на своју руку, јер тога у оригиналу нема. Али у оригиналу има нешто друго, што је он вероватно хотимично изоставио, а што је у потпуној супротности са горе наведеним његовим властитим речима у Хисторији Босне на стр. 181. Он се позива на Тројичански Требник и вели како се у њему износе проклетства на »трклетт класни«, који се називају лажним крстјанима, а та се реченица у оригиналу завршава овако: »и ругајуште се светому и часному крсту и светим иконам и неклањајуштим се им«. Дакле, ти »бабуни« чине сасвим супротно од онога, како то чине верници »цркве босанске«, по горњем приказивању самога Ђоровића, а што је у ствари и тачно.

INV. broj 406

INV. broj 406

J.U. NARODNA I UNIVERZITETSKA
BIBLIOTEKA "DERVIŠ SUŠIĆ" TUZLA

Према томе помен тих »бабуна« ни у Требнику, ни у Запису од 1329 г. не односи се на Босанце.

Све ове заблуде потекле су отуда што се нису тачно читали дотични текстови. Из тачнога читања српскога Синодика, онога под именом Обред у Спомену срп. акад. XXXI и онога под именом Тројичански Требник у Спомену LVI, очито се види да се »бабуни« не односе на Босну ни на »цркву босанску«, иако се покрај »бабуна« проклињу »бан Стефан« и »сви јеретици босански и хумски«. Кад би се име »бабуни« односило на Босну, онда се не би рекло и »сви јеретици босански и хумски«, него би се рекло и »сви бабуни босански и хумски«. Ово убацивање у Обред »бана Стефана« и »свих јеретика босанских и хумских« извршио је вероватно неки преписивач код кога је још живела мрска успомена на босанскога бана Стефана Котроманића који је 1326 г. запосео Хум и отцепио хумску епископију од српске архиепископије и присајединио је »цркви босанској«. Иначе, преписивач је био врло малога знања, те је убацивао и она безначајна и бесмислена имена и није имао ни појма о људима који се у Синодику помињу ни о времену када су живели. Тако се он моли за дуг живот архиепископа Јакова који је био српски архиепископ од 1286 до 1292, а у исто време проклиње »јеретике босанске и хумске«. За време архиепископа Јакова није могло бити »хумских јеретика«, јер је Хум у то доба спадао у српску државу и имао своју хумску епископију, која је спадала под архиепископа Јакова. Према томе се ови Синодичи (и Обред и Требник) не могу узети као неки историјски извори, а поготову када се помен »бабуна« у њима ни у ком случају не може довести у везу са Босном и »Црквом босанском« чије је верско учење сасвим супротно од онога које се приписује тим »бабунима«.

Већ сам поменуо да запис од 1329 године не потиче од једног човека, тј. од студеничкога игумана Николе, како то стоји на крају, али за то има још и овај разлог: Да је игуман Никола писао цео овај запис, он не би рекао да се Еванђеље написало у Пећи, да се је свршило и дописало у Дабру, и на крају да га је он исписао у Студеници. Све то говори о врло проблематичној вредности тога записа.

У првом делу записа каже се за Уроша III да је господин „*кѣхъ цркънѣхъ зѣмѣ и поморѣнѣхъ Далмациѣ, Трѣкобѣнѣ Захумѣ и Диклѣнѣхъ*“.... И ово набрајање поморских земаља баца сумњу на исправност овога записа, јер се ни у једној повељи српских владара не набрајају те поморске земље, а поготову кад се ту помиње и Захумље које тада није било у саставу српске, већ од 1326 у саставу босанске државе. А сумњиво је и то што у запису не стоји »Стефан Урош трећи«, него само »Урош трећи«, а познато је из свих повеља и других записа да се оно име »Стефан« није никад изостављало.

Оно место у запису где се каже да је краљ Урош III послао свога сина, младога краља Стефана »на безбожне и погане бабуне« и да се је овај после победе повратио »у земљу српску«, могло би се односити на рат са Бугарима 1330 год., али се онда не би с тим слагала година 1329 која је забележена на крају записа. Можда то и није »6837« година, већ нека неколико година касније, када је живела успомена на битку на Велбужду. Само би се тако могло протумачити оно »поврати се у земљу српску« и оно што каже архиепископ Данило за младога краља Стефана Душана овим речима:

„И њ љадин краљ зѣло прослави и кѣ рати тѣм“,..... па се је отуда повратио »у

државу отачаства својега, земљу српску.« (Даничић, Животи краљева и архиепископа српских, стр. 148).

Битка на Велбужду била је 28 јула 1330 г. а помиње је и сам краљ Урош III у својој Дечанској хрисовуљи и вели да се је на њега био дигао бугарски цар Михаило са друга четири силна цара и „*Са многицима љезыки и многими погани*“, да освоји српску земљу, али је био побеђен и убијен „и није цар погѣнѣхъ и разѣхъ“ (Monumenta serbica, стр. 100). Дакле, у тадањој бугарској војсци било је много страних народа (језика) и много погана тј. нехришћана, а то тврди и Архиепископ Данило, које он назива »безбожним и поганим народима« „*штѣ тѣхъ кезкожнѣхъ и поганихъ љезыки*“ (Озн. м. 186). Тако се називају и у овом запису, само с том разликом што се не зову народима већ поганим бабунима, чиме се ваљда хтјело истаћи њихово безбоштво према хришћанству. А да је тада у бугарској војсци било много нехришћана, то тврди и Јиречек кад изричито помиње Осете и Татаре (Јиречек, Ист. Срба I 266).

Ово место у запису о младом краљу потпуно се слаже са подацима код Архиепископа Данила, који се односе на рат с Бугарима, а не са Босном. А да је у то доба било каквога рата с Босном у коме би се Душан прославио, то би без сумње Данило поменуо, јер кад је истакао његове заслуге у рату са Бугарима, свакако би их још пре истакао у рату са Босанцима, поготову када би Босанци били бабунске или богомилске вере. Али Данило то нигде не помиње.

Има још један индиректан доказ да се овај запис не односи на рат са Босном. То је запис од 1330 године, штампан у истој књизи Љуб. Стојановића на стр. 26. Запис је прештампан са рукописне књиге некога Станислава који каже да је своју књигу свршио у оној години када је краљ Стефан Урош III убио бугарскога цара Михаила и када је победио Грке и отео им неке градове. Да је тада или мало раније било каквога рата с Босном, то би овај Станислав знао и вероватно истакао као и победе против Грка и Бугара.

Има још један врло убедљив доказ да се бабуни у овоме запису не односе на Босанце, а то су многобројни записи и натписи од 10522 што их је објавио Љ. Стојановић у шест великих књига. Међу њима су штампани и сви надгробни натписи из Босне и Херцеговине Средњег века који су били објављени до 1926 г. Од толиких записа и натписа ово је један једини у коме се помињу бабуни, па је и тај један једини непоуздан и не односи се на Босну. У тим записима и натписима нема нигде помена о богомилима, а да их је било у Босни или у којој другој српској земљи, без сумње би се макар где поменули, међутим помена им нема нигде. Шта више, не помиње их ниједан српски писац Средњег века. Оно што Григоровић спомиње у своме Путешествију да су »сви становници Сребренице били богомилске вере«, тобоже према Животопису Стефана Лазаревића од Константина Филозофа, не стоји, јер је Јагић прегледао све сачуване рукописе тога дела, и нигде није нашао тога места. Константин је то дело писао 1430, а тада су у Сребреници били главни становници католици и то Саси рудари и дубровачки трговци, па се не би могло рећи »сви су богомилске вере«, све кад би у Босни и било богомила. Стефан Лазаревић је ратовао са Босанцима и Константин их не би штедио, него би истакао њихову јерес.

Према свему досад изложеном запис од 1329 нема историјске вредности.

RÉSUMÉ

L'inscription de l'an 1329 n'a pas de valeur historique

L'Académie Serbe publia en six volumes «Les anciennes notes et inscriptions serbes», recueillies par l'académicien Ljuba Stojanović. Leur nombre total est de 10582. Dans le I volume se trouve, comme № 55, une notice de l'an 1329 dans laquelle sont mentionnés, entre autre, certains «maudits Babuns». C'est le seul texte où ils soient nommés. Cet épilogue fut trouvé à la fin d'un Evangile manuscrit serbe, au Mont-Athos. Ils y est dit que cet Evangile fut écrit et terminé à Peć (à Zdrielo), et immédiatement après cela, qu'il fut terminé et écrit au monastère du Dabar serbe, et à la fin — qu'il fut écrit à Studenica par l'hégoumène Nicolas. D'après cela, il est tout illogique que le même Evangile soit écrit dans trois monastères différents, parce que, s'il avait été écrit à Peć, il n'a pu être écrit de nouveau à Dabar, et s'il avait été écrit à Dabar, il n'a pas pu être écrit à Studenica par l'hégoumène Nicolas. On voit donc que la valeur de ce texte est bien problématique, et en surplus, on y trouve des inexactitudes historique; c'est pourquoi il ne peut nous servir comme source historique, surtout pas pour la Bosnie (comme certains auteurs le pensaient), qui n'y est point mentionnée. D'après la mention des «babuns» dans ce texte unique, certains auteurs conclurent que l'Eglise bosnienne du Moyen âge avait été bogomile. Cependant on ne trouva nulle part le nom de «bogomile» ni en Bosnie ni dans son voisinage. Aucun auteur serbe du Moyen âge ne le mentionne.

Zavičajna zbirka

22/28

GLUŠAC V.

Zapis

284-1 (497.6)

0071112

Narodna i Univerzitetska
 Biblioteka Tuzla

COBISS

Štamparski zavod »Veselin Masleša« — Sarajevo

J.U. NARODNA I UNIVERZITETSKA
BIBLIOTEKA "DERVIŠ SUŠIĆ" TUZLA